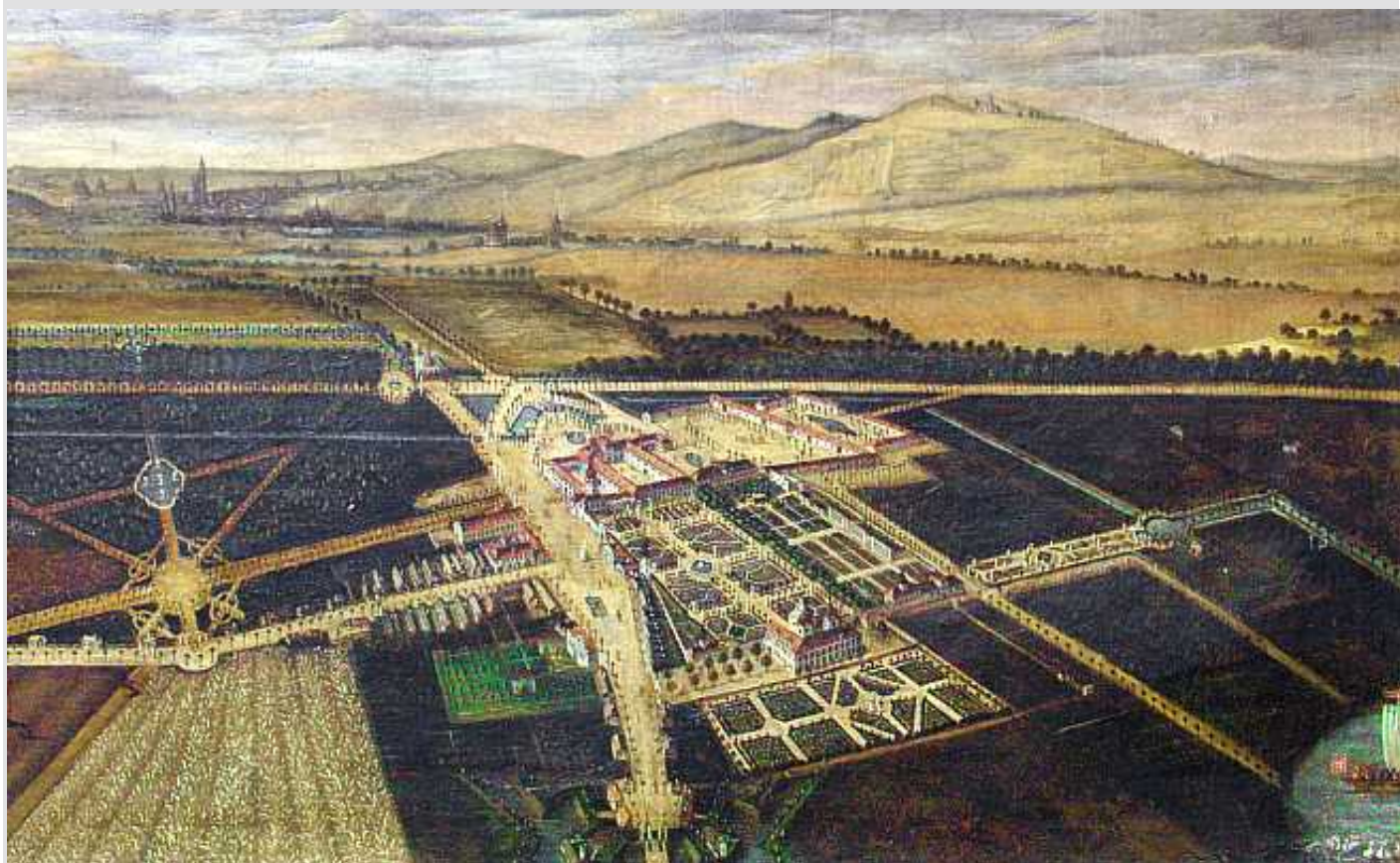
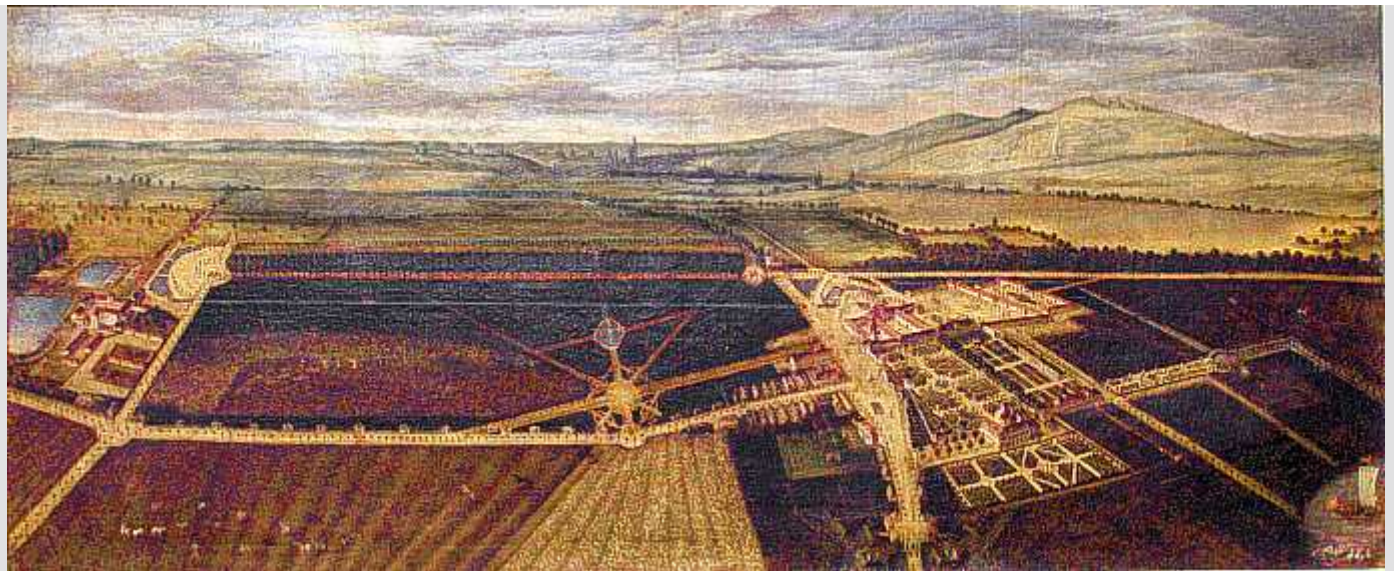

Nové Dvory, Ovčáry v 18. století

Těchto několik fotografií jsou detaily obrazu, zachycujícího omezenou část velkolepých urbanistických barokních úprav novodvorské krajiny i samotných Nových Dvorů. Datování a signování obrazu se nepodařilo zatím spolehlivě rozluštit, ale způsob provedení malby i zachycené krajinářské úpravy pocházející již z chotkovské doby, určují datum vzniku tohoto obrazu na počátek osmdesátých let 18. století. Romantický duch doby, ve které byl obraz namalován, do něj přinesly menší nepřesnosti a odchylky oproti realitě, doložené jinými historickými fakty. Obraz je ale přesto jedinečným dokladem někdejšího vzhledu městyse a ti, kdo Nové Dvory a jejich okolí dobře znají nebo se ho budou snažit poznat, na něm naleznou mnoho detailů, které jsou dodnes v krajině i městyse zřetelné a zachovalé, byť často již jen v náznaku. Lze zde nalézt i pozoruhodnou shodu v dispozici městyse a úprav okolní krajiny s mapou novodvorského katastru vzniklou zhruba 50 let později.

Pohled na centrální část Nových Dvorů od východu. Středem se táhne rozšířená uliční prostora, kterou je náměstí s Mariánským sloupem, uzavřené na bližší straně Přeloučskou brannou a na vzdálenější Kutnohorskou. Na obraze je velmi dobře patrná dispozice zámku a hospodářského dvora, uspořádání zámecké zahrady, kostel sv. Anny a budova konventu a související zahrada, hřbitov. Ulice, okolo níž jsou postaveny po obou stranách domky, a která vychází doleva kolmo z náměstí, je dnešní ulicí Havlíčkovou. V místě, kde zástavba na této ulici končí, je Čáslavská (Ovčárecká) brána, za ní namalována socha sv. Václava v době, kdy za ní ještě nebyl domek. Výrazná hvězdicovitá struktura cest v levé části obrázku je tzv. "Hvězda" v dnešní bažantnici, která si doposud uchovala své jméno, nikoliv však již úplně původní podobu. Cesta od ní jdoucí, ústí do náměstí naproti zámku (mezi čp. 111 a 112) a byla dříve z náměstí uzavřena branou. V pozadí jsou kaňkovské vrchy a lze rozpoznat Malín, budovu sedleckého kláštera, kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře a Kutnou Horu.

Celkový pohled Nové Dvory i s částí Ovčáry, se spojovací cestou, dnešní Havlíčkovou ulicí. V Ovčárech je vidět rozcestí na Kuchyňku, ke sv. Jakubu a Chotusicům. Do Havlíčkovy ulice zústují cesty z tzv. "Hvězdy"; ta část, která navazuje v ostrém úhlu na ulici, ústila na místě dnešního výjezdu z Havlíčkovy ulice ke hřišti. Tenké modré linie mezi parkově upravenou plochou s vodními jezírky v Ovčárech a Novými Dvory jsou vodní kanály, z nichž jeden dnes prochází bažantnicí a druhý za kalovými plochami bývalého cukrovaru (za někdejší loukou Oselkou). Říčka Klejnara je až v pozadí. Cesta (červená linie), která probíhá vodorovně obrazem nad prvním vodním kanálem, byla při okraji louky Oselky bližším k obci.

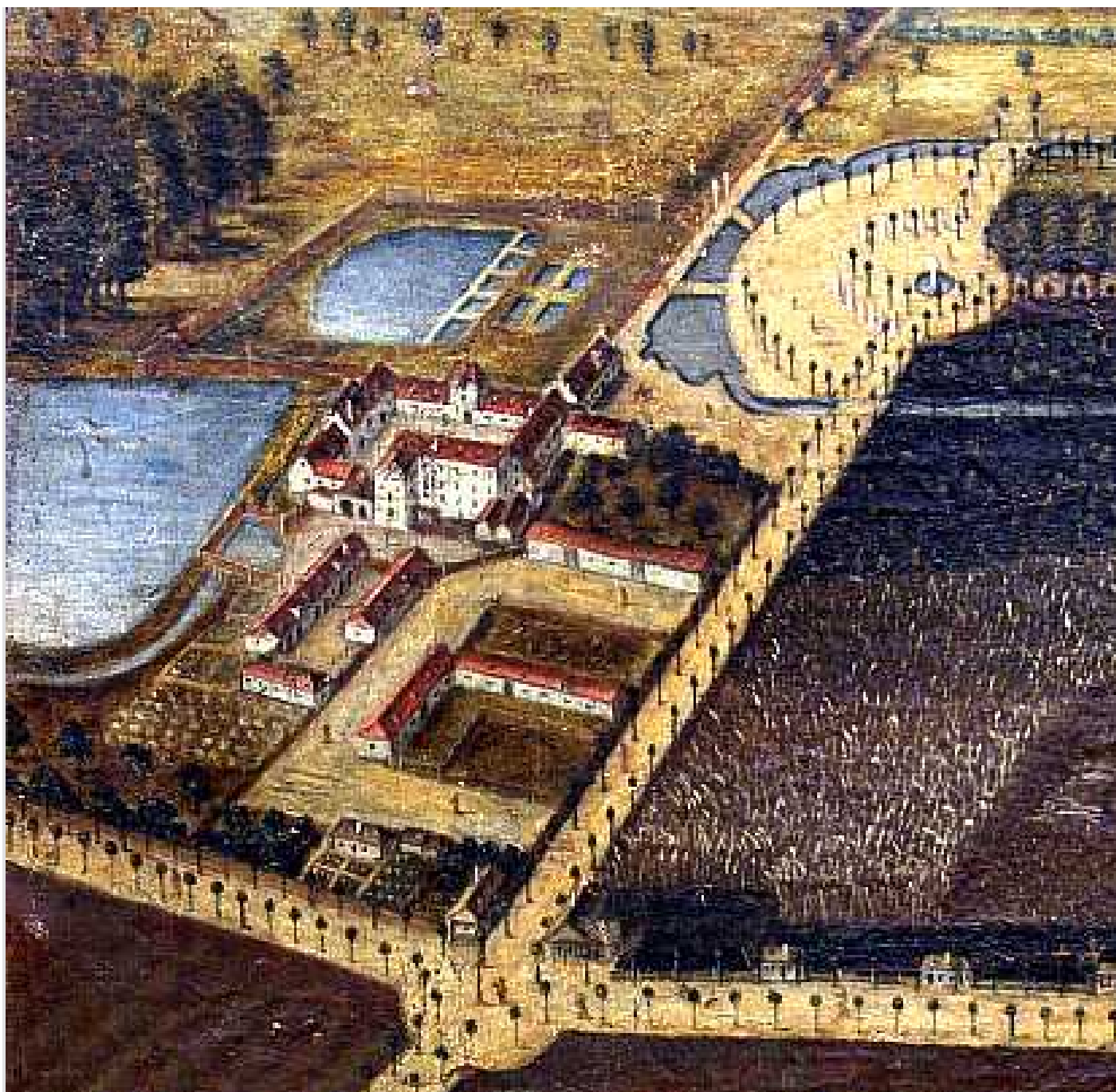

Detail z obrazu s pohledem na Praeloučskou bránu, kostel sv. Anny, konvent, hřbitov, část náměstí, část zámecké zahrady a zahrady u sv. Anny a zástavby v nynější Havlíčkově ulici při pohledu od východu. V této části obrazu se zdá, že autor dal více prostoru své obrazotvornosti. Na hřbitově je namalována jakási stavba, ale jestliže předpokládáme na základě jiných skutečností vznik obrazu na počátku osmdesátých let 18. století, pak se nemůže jednat o Chotkovskou hrobku, která byla vystavěna až ve století 19. (pakliže ovšem malíř obraz nemaloval později jako retrospektivní pohled na Nové Dvory a nedopustil se v něm

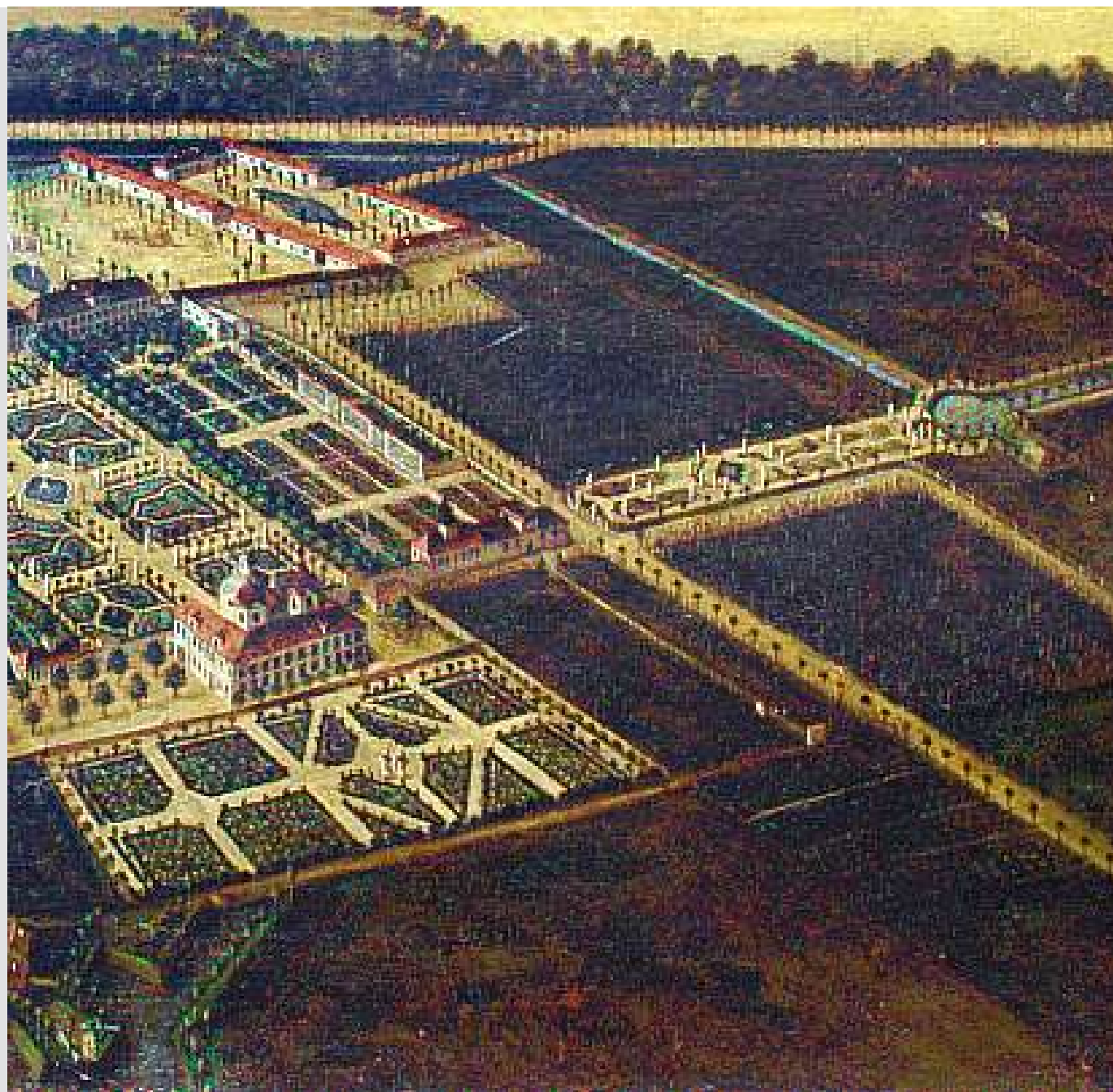
zjevných časových chyb). Obdobně je tomu i v okolí brány, kde jak se zdá, jsou zamalovány jakési vodní příkopy, o nichž ale z historických pramenů není nic známo. Stejný problém je i se stavbou s věžičkou po levé straně parčíku ke kostelu sv. Anny. Oproti tomu jsou ale na obraze velmi dobře zachyceny jiné stavby, o jejichž existenci není pochyb. Je to například hostinec "Na Velké" nebo obecní špitál těsně za Přeloučskou branou (na obraze malý domek v horní levé části rozšířeného prostoru za branou otočený průčelím k bráně, proti němu na pravé straně je bývalý hostinec "U Podkovy"). Dosti věrně je též zachycena tehdejší zástavba okolo náměstí a v dnešní Havlíčkově ulici.

Zámek a jeho nejbližší okolí - hospodářský dvůr, zámecká zahrada a část náměstí. Zámek je zde namalován ještě v podobě, kdy měl dvě nádvoří a hlavní vchod ze západní strany. Před vchodem je malý parčík s vodotryskem. V rohu předního nádvoří, které obklopovaly otevřené arkády shodné s jedinou dosud zachovalou, stojí zámecká kaple sv. Martina. Špýchar s obytnou částí navazuje na budovu zámku tak, jak je tomu doposud. Je zajímavé, že v rohu druhého nádvoří chybí válcová věž, o které se předpokládá, že je to pozůstatek někdejšího žerotínského zámku. Zase ale v souvislé zástavbě domů u náměstí je nějaká namalovaná (s tmavou špičkou) o jejíž existenci z jiných pramenů není zatím nic známo. Na náměstí je patrná stará radnice s panskou hospodou v přízemí a naproti ní Mariánský sloup. Při levém okraji snímku je nynější dům čp. 109 a přes ulici hostinec "Na Velké", ze kterého je vidět střecha. Zámecká zahrada je parkově upravena a na mnoha místech jsou postaveny sochy. V hospodářské části zahrady je zřetelně vidět domek, sloužící svému účelu podnes. V jedné stavební linii s hospodářským domkem směrem k okraji obrázku je stavba oranžerie, z níž je dodnes na místě zachována jenom její zeď.

Ovčáry. Dispozičně poměrně dobře je na obraze zachycena situace v krajině. U spodního okraje obrázku je křižovatka cest ke sv. Jakubu, Chotusicům, ke Kuchyňce a od Nových Dvorů (současná Havlíčkova ulice). U tohoto rozcestí je napravo dům, kde byla ovčárecká krčma (připomínaná již v 15. století a ještě existující v šedesátých letech 20. století jako hospoda "Na Zavadilce"); na levé straně domek. V levé části je Ovčárecký rybník, nad ním sádka. Ve středu je areál pivovaru včetně budovy z areálu vystupující na místě původní ovčárecké tvrze na stromy porostlém pahorku. Nelze nepominout dispoziční shodu v umístění budov (tři postavené v kolmé řadě k cestě před pivovarem a vyšší budova za nimi) se stavem zhruba o 250 let později. Za pivovarem je mlýn. Polokruhovitý parkový útvar s vodními jezírky je zde namalován více vlevo, než ve skutečnosti byl. Tomuto odpovídá v současné době mokřina a vodní plocha napravo při silnici ke Kuchyňce zhruba proti odbočce k mlýnu. Cesta, která vychází ze středu této upravené plochy směrem napravo, vede dodnes bažantnicí a z ní vychází u vodárny u Kovářského rybníka (viz celkový pohled na Nové Dvory).

Úprava zahrady u konventu, část okrasné zámecké zahrady, zelinářská zahrada a oranžerie, hospodářský dvůr. V pravé polovině obrázku jsou vidět již upravené pozemky po vypuštění Svatoanenském rybníku. V pozadí je cesta po někdejší hrázi rybníka, za ní pásma stromů.

Obraz byl zapůjčen Národnímu památkovému ústavu na výstavu Hrady a zámky objevované a opěvované. Výstava se konala od 18.12.2014 do 15.3.2015 v Jízdárně Pražského hradu.

Městské brány v Nových Dvorech

Po povýšení obce Nové Dvory na městečko v roce 1701, nechal vystavět hrabě Bernard Věžník na výpadových cestách z městečka brány. Podle některých pramenů byly ozdobeny bájeslovnými figurami. Původní vzhled bran však není znám. Kutnohorská brána byla v roce 1797 opravována a v roce 1835 byla zbořena a nově postavena podle návrhu architekta Jana Filipa Jöndla. Ve stejném roce byla opravována i Přeloučská brána. Přeloučská a s ní i brána Čáslavská byly definitivně odstraněny v roce 1851. Kutnohorská vydržela nejdéle, byla zbourána až v devadesátých letech 20. století z důvodu rozšiřování komunikace. Umístění bran lze poměrně přesně definovat. Místa, kde byly postaveny, jsou označena na připojené části mapy starého katastru z roku 1838, která vycházela z předchozího mapování a kde hranice pozemků veřejného prostranství vymezují to, co bylo uvnitř městečka a co za branami. Na mapě si povšimněte ještě jedné zajímavosti; zámecká kaple Sv. Martina je chybně označena jako Sv. Jakuba (St. Jacob). V současné zástavbě by byla kutnohorská brána přes komunikaci mezi severním koncem ohradní zdi pozemku u domu čp. 116 a vzdálenějším jižním nárožím hospodářské budovy při vjezdu do dvora někdejšího zemědělského družstva, Přeloučská mezi hranicí pozemku u čp. 26 (hostinec "U Podkovy") a severní hranicí nezastavěného pozemku na nároží ulice Šíchovy, na kterém na počátku 18. století stával obecní špitál. Čáslavská, někdy také označovaná jako Ovčárecká brána, se nacházela mezi nynějšími popisnými čísly 98 a 50 v Havlíčkově ulici. Toto místo je i jinak velmi nápadné, totiž náhlým několikametrovým zúžením. Pro úplnost ještě dodávám, že některé publikace hovoří o zdi jenž navazovala na brány, a kterou byly Nové Dvory ohrazeny. To je samozřejmě omyl. Ten možná pramení z ohrazení zahrady u zámku a kostela Sv. Anny zdi, která zde skutečně byla a byly v ní též brány. Tato zeď i brány (dnes zazděné) se dochovaly doposud, ale po nějaké zdi, jež by ohrazovala ves, nejsou žádné památky. A také ani být nemohou. Ves Nové Dvory nevznikla žádným systematickým založením, ale postupně tak, jak se vyvíjelo osídlování řemeslníky při obnově zámku ve věžníkových dobách, novými zaměstnanci zámku a hospodářského dvora a v neposlední řadě i těmi, kteří se v Nových Dvorech usadili přilákání prosperitou vsi. A tak městské brány byly spíše formálním vybavením nového městečka, než součástí jeho fortifikace. Přesto nebyly samoučelné. Za věžníkových časů u nich končila souvislá zástavba a brány skutečně do jisté míry mohly omezovat pohyb osob, neboť byly na jediných veřejných cestách. Nemohly však zabránit násilným vniknutím do Nových Dvorů.

Legenda:

1. Kutnohorská
2. Přeloučská
3. Čáslavská